

ZOOGDIERFOSSIELEN IN HET GEOLOGISCH- PALEONTOLOGISCH MUSEUM VAN DE UNIVERSITEIT MÜNSTER

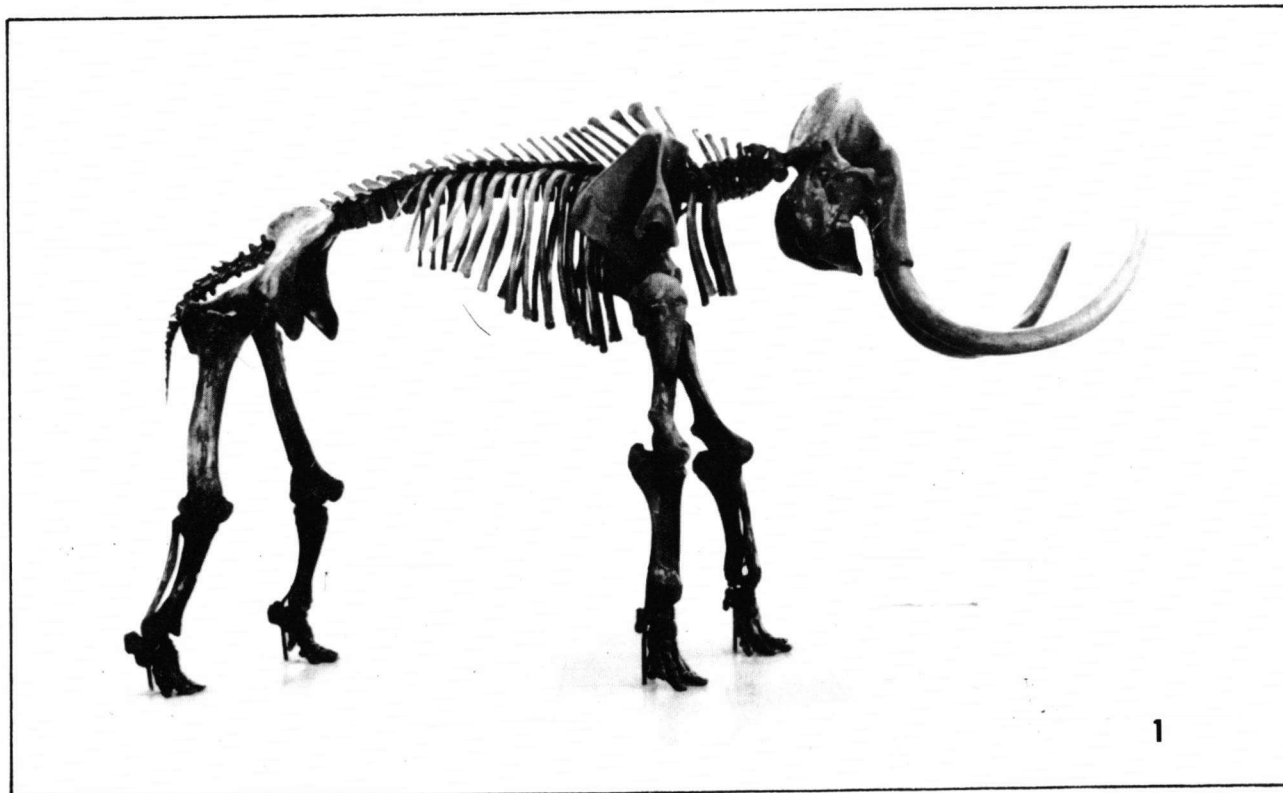
DIK MOL & HANS VAN ESSEN

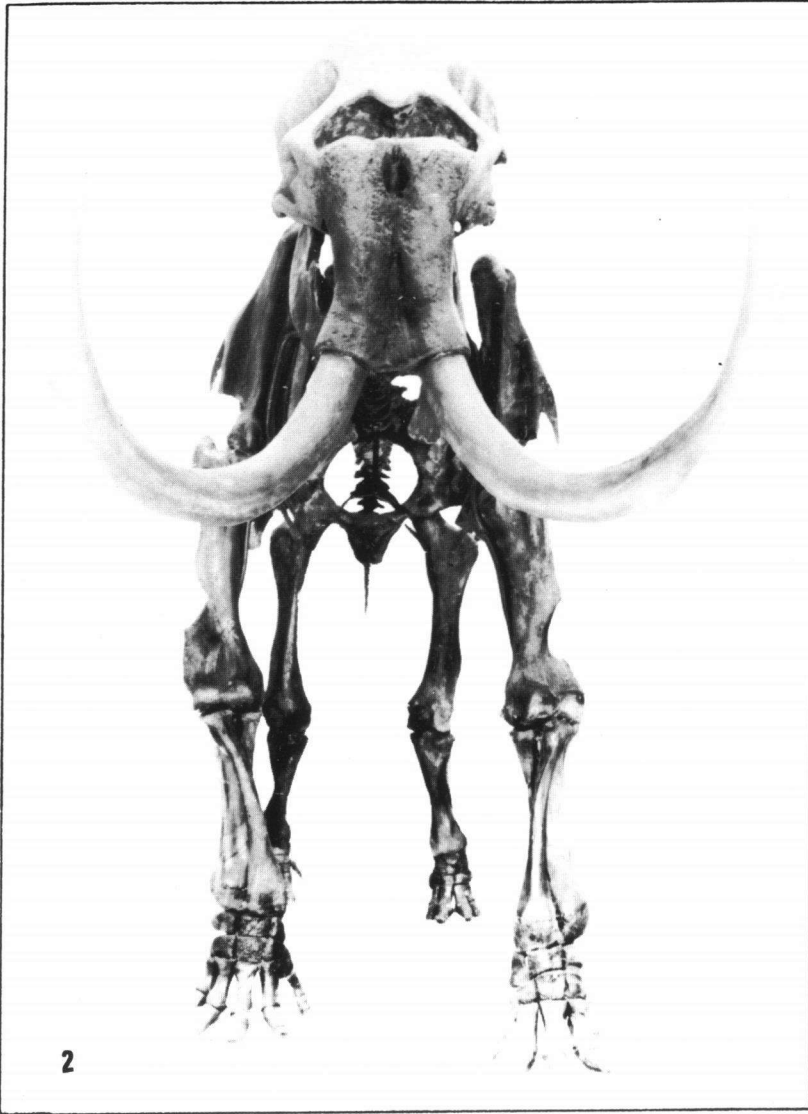
In Münster (Westfalen, B.R.D.) – op ongeveer 70 km van de grensovergang Oldenzaal – bevindt zich een uitstekend museum, met verzamelingen op het gebied van geologie en paleontologie. De reden waarom wij dit museum bij u aanbevelen, is natuurlijk vooral de verzameling fossiele zoogdieren.

Het gebouw is gelegen aan de Pferdegasse nr.3, in het centrum van de stad. Het tentoongestelde materiaal is verdeeld over drie afdelingen. De eerste na binnenkomst omvat het onderdeel Algemene Geologie, de tweede en tevens grootste belicht de geschiedenis

van de aarde. Hierin zijn, vanwege hun omvang, het skelet van de mammoet van Ahlen en een (samengesteld) skelet van een wolharige neushoorn opgesteld. De derde zaaltenslotte is gewijd aan de zoogdieren uit het ijstijdvak. Een aantal van de in het museum aanwezige belangrijke stukken willen wij kort onder uw aandacht brengen.

Allereerst de al genoemde mammoet van Ahlen (Westf.; fig. 1 en 2). Het skelet werd in 1910 in een kleigroeve gevonden en behoort tot een van de meest complete die tot nu toe in Noordwest Europa zijn aange troffen. Het bevond zich op een diepte van 1,5 tot 2 meter onder het maaiveld, verspreid over een oppervlakte van 6 x 4 meter. De vindplaats ligt aan de rand van het stroomgebied van het riviertje de Werse. Men neemt aan dat het dier aan zijn eind gekomen is in een moeras dat zich had gevormd op een grondmorene uit de Saale-ijstijd. Door de pers werd aan deze sensationele vondst veel aandacht geschonken, wat o.a. resulteerde in pogingen door musea in Berlijn en de Verenigde Staten om het skelet aan te kopen. De toenmalige conservator van het Universiteitsmuseum te Münster, Dr. Th. Wegner, zag echter kans de mammoet als schenking binnen de muren te krijgen. De opstelling zoals die nu is te zien, dateert van na de tweede wereldoorlog en laat

de ook voor olifanten kenmerkende telgangershouding zien (fig.1). De schouderhoogte bedraagt 3.20 m, de lengte 5,40 m. Het gaat dus om een exemplaar van gemiddelde grootte. De leeftijd van dit individu wordt geschat op ongeveer 35 jaar, wat valt af te leiden uit de mate van afslijting van het maalgebit. Ouderdomsbepalingen hebben uitgewezen dat het dier in het late Weichsel-glaciaal ($\pm 20.000 - 13.000$ jaar geleden) geleefd heeft. Als bijzonderheid kunnen we hieraan toevoegen, dat de opstelling het mogelijk maakt het geraamte ook vanaf de onderzijde te bestuderen, niet gehinderd door hekken en andere obstakels. Hierdoor leent het zich uitstekend voor determinatie- en vergelijkingsdoeleinden. Deze vondst werd wetenschappelijk beschreven door SIEGFRIED (1959).

In zaal III bevindt zich een fraaie schedel van een nog niet geheel volwassen (± 25 jaar

oud) individu van *Mammuthus primigenius* (BLUMENBACH, 1799). Deze schedel werd in 1907 in de zgn. "Knochenkiesen" van de Lippe-slenk bij Lippramsdorf gevonden. Nauwkeurige vondstgegevens zijn niet bekend, maar men vermoedt dat het stuk rond het einde van het Eem-interglaciaal (d.w.z. $\pm 80.000 - 70.000$ jaar geleden) gedateerd moet worden.

De maten van de schedel geven aan dat de schouderhoogte van het dier ongeveer 1,70-1,90 m bedragen heeft.

Nog een bijzonderheid is een monster van vlees, huid en haren van een Siberische wolharige mammoet.

Een tweede schedel in deze zaal behoort toe aan de steppemammoet (*Mammuthus trogontherii* (POHLIG, 1888)). Dit exemplaar, met originele onderkaak, werd in 1926 samen met een rechter dijbeen en een rechter ellepijp opgebaggerd bij de bouw van de Hibernia-haven in het Rhein-Herne-Kanal bij Gelsenkirchen. De schedel en de twee zeer grote beenderen zijn vermoedelijk afkomstig van hetzelfde individu. Aangenomen wordt, dat deze steppemammoet gestorven is in de directe nabijheid van de rivier de Emscher, en dat na ontbinding van het karkas de lichtere delen door de stroom zijn verspoeld. Schedels van de steppemammoet onderscheiden zich van die van de wolharige door de in frontaal

aanzicht hoekige omtrekken. De wolharige mammoet laat juist afgeronde vormen zien. *Mammuthus trogontherii* is een overgangsvorm tussen de oudpleistocene zgn. 'zuidelijke olifant' (*Mammuthus meridionalis* (NESTI, 1825)) en de jongpleistocene wolharige mammoet. Hij komt voor vanaf het begin van het Elster-glaciaal tot en met het einde van het Eem-interglaciaal ($\pm 400.000 - 70.000$ jaar geleden). Het is wel een onduidelijk gedefinieerde vorm, waardoor een juiste datering niet altijd even eenvoudig is. In West Europa wordt deze vorm weinig aangetroffen. De schedel van Gelsenkirchen werd door SIEGFRIED (1956) wetenschappelijk bewerkt.

Verder staan in zaal III nog twee in het oog springende skeletten, nl. van een oeros (*Bos primigenius* BOJANUS, 1827) en van een grottenbeer (*Ursus spelaeus* ROSENMÜLLER &

HEINROTH, 1794). Het eerstgenoemde skelet – dat geheel compleet is en zich ook goed leent voor vergelijking en determinatie – werd in 1848 in het Furchtorfer Moor bij Warendorf gevonden. De oeros kwam in Duitsland nog tot in de middeleeuwen voor en er werd uitgebreid jacht op gemaakt. Dit rund is gedurende het Holstein-interglaciaal vanuit Azië Europa binnengekomen en geldt als stamvader van het huidige gedomesticeerde rund. (fig.3)

Het Sauerland is rijk aan grotten, en zoals vaker het geval is, bevatten ook deze vele resten van de grottenbeer. Het eerder genoemde skelet is samengesteld uit een aantal losse vondsten in de grotten van het Hönnetal.

Behalve de hier genoemde zoogdieren herbergt het museum uiteraard nog veel meer fossielen van uiteenlopende ouderdom. Dus ook degenen die een gespreide belangstelling hebben, komen hier aan hun trekken. Zo is er bijvoorbeeld een mooie collectie die is samengesteld met stukken uit het gebied van de zgn. "Münsterländer Kiessandzug" (een smeltwaterafzetting uit de Saale-ijstijd) en de in de wijdere omgeving overal aanwezige krijtafzettingen.

Het museum, waaraan de Heer Dr. K. Oekentorp als conservator is verbonden, is geopend op de volgende tijden:

Maandag t.e.m. Vrijdag: 9.00-12.30 uur
13.00-17.30 uur
Zondag: 11.00-12.30 uur

en volgens afspraak (Tel.:
09-49 251 83 39 42)

LITERATUUR

- GLOMB, A., 1981: Das Ahleener Mammut. Dokumentation (in fotokopie, eigen uitgave). Ahlen
- SIEGFRIED, P., 1956: Der Schädel eines *Paralelephas trogontherii* von Gelsenkirchen. Palaont. Zeitschr., 30, 171-179, 2 Abb., Taf. 9-10, Stuttgart
- SIEGFRIED, P., 1959: Das Mammut von Ahlen. Palaont. Zeitschr., 33, 172-184, 3 Abb., Taf. 19-22, Stuttgart
- SIEGFRIED, P. & K. OEKENTORP,⁴1980: Führer durch das Geologisch-Paläontologische Museum der Universität Münster. 35 S., 9 Abb., Münster

